

บทที่ 2

แนวความคิดการดำเนินคดีอาญาและหลักการค้นหาความจริงในคดีอาญา

เมื่อปรากฏการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น การหาผู้กระทำความผิดมารับโทษในแต่ละประเทศมีกระบวนการดำเนินคดีอาญาที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาที่เป็นพื้นฐานว่ามีหลักการพิสูจน์ความผิดของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอย่างไร โดยในบทนี้จะได้กล่าวถึงระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีอยู่ในระบบกฎหมายอันเป็นพื้นฐานของแนวความคิดในการค้นหาความจริงในคดีอาญา ที่ส่งผลถึงสิทธิของจำเลยในคดีอาญาในการได้รับความคุ้มครองและปกป้องสิทธิมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี ในอันที่จะได้รับทราบพยานหลักฐานของกระบวนการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญา

2.1 ระบบการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาในประเทศจะมีกระบวนการนำเอาผู้กระทำความผิดมาลงโทษอย่างไหน ขึ้นอยู่กับว่าการดำเนินคดีอาญาได้มีการแบ่งแยกอำนาจในการดำเนินคดี และมีการให้สิทธิแก่ผู้กระทำความผิดในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของตนมากน้อยเพียงไร ซึ่งการพิจารณาถึงการแบ่งแยกอำนาจในการดำเนินคดีประกอบกับการพิจารณาถึงสิทธิของผู้กระทำความผิดในการต่อสู้คดี ก่อให้เกิดการแบ่งระบบการดำเนินคดีอาญาออกเป็นสองระบบคือระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน ซึ่งระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยจะเป็นไปตามระบบใดจึงต้องพิจารณาจากลักษณะในการดำเนินคดีอาญาในแต่ละระบบที่มีความแตกต่างกันโดยจะได้กล่าวเป็นลำดับดังนี้

2.1.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

ระบบไต่สวน เป็นระบบเริ่มแรกของโลก ระบบนี้มีวิวัฒนาการมาจากการชำระคดีความของอาณาจักรโรมันและศาสนาโรมันคาทอลิก โดยในศตวรรษที่ 12-13 ศาสนาได้นำเอาระบบไต่สวน ไปใช้ในการดำเนินคดีอาญาในประเทศต่างๆ ซึ่งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสันตะปาปาแห่งกรุงโรม กล่าวคือแต่เดิม ผู้มีอำนาจในสังคม เช่นผู้ปกครองหรือศาล เป็นผู้มี

อำนาจหน้าที่ในการสอดส่องดูแลและสืบหาข้อเท็จจริงและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยมีแนวคิดที่ว่าผู้ที่ทำการฝ่าฝืนกฎหมายอาญาเป็นผู้กระทำความผิดต่อรัฐด้วย รัฐจึงมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินคดีอาญาโดยการนำตัวผู้กระทำความผิดพร้อมพยานมายืนยันด้วยตนเอง¹ ดังนั้นเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นผู้ปกครองต้องดำเนินการค้นหาความจริงที่เกิดขึ้นไม่ว่าด้วยวิธีใด โดยขั้นตอนและวิธีการในการค้นหาข้อเท็จจริงไม่มีหลักเกณฑ์หรือวิธีพิจารณาที่เคร่งครัด การพิจารณาคดีตามระบบนี้จึงไม่ใช่ลักษณะของการต่อสู้คดีระหว่างคู่ความ แต่เป็นระบบที่ใช้วิธีการซักฟอกข้อเท็จจริง องค์กรทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีส่วนร่วมในการค้นหาข้อเท็จจริง ศาลหรือผู้พิพากษาไม่ได้มีหน้าที่เป็นคนกลางในการพิจารณาคดี แต่ทำหน้าที่ค้นหาความจริงด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการนำเอาผู้กระทำความผิดมาลงโทษโดยไม่มีการแยกอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนและฟ้องร้องออกจากการพิจารณาและพิพากษา การดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งหมดตั้งแต่เริ่มต้นกล่าวโทษบุคคลผู้ถูกสันนิษฐานว่ากระทำความผิดจนถึงการพิจารณาพิพากษาคัดสินบุคคลว่าได้กระทำความผิด ล้วนตกอยู่ภายใต้การดำเนินการโดยองค์กรเพียงองค์กรเดียวซึ่งกระบวนการดำเนินคดีดังกล่าวก่อให้เกิดผลคือ ไม่สามารถหาความเป็นกลางจากผู้ใดส่วนได้ เนื่องจากผู้ใดส่วนมักมีอคติถือว่าตนมีหน้าที่ในการปราบปรามจึงมักมองแต่พยานหลักฐานที่จะสนับสนุนความเชื่อของตนฝ่ายเดียว ทำให้บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดมีสภาพเป็น “กรรมในคดี” กล่าวคือในการดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดีศาลทำเสมือนผู้ถูกกล่าวหาเป็นวัตถุแห่งการซักฟอก โดยการพิจารณาความอาจกระทำลับหลังจำเลย และการสืบพยานอาจกระทำโดยจำเลยไม่มีโอกาสรู้เห็น ซึ่งพัฒนาการค้นหาความจริงของระบบไต่สวนนี้ได้เลวร้ายถึงขีดสุด เมื่อมีการกระทำทรมานร่างกายเพื่อเค้นเอาถ้อยคำให้จำเลยยอมรับสารภาพและเล่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะวิธีการล่าแม่มด² ในยุโรป

ต่อมาเมื่อระบบการทรมานจำเลยได้เสื่อมสลายไป โดยนักกฎหมายเริ่มค้นหาความจริงโดยใช้พยานหลักฐานเป็นตัวพิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดี โดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนประกอบกับการเห็นกันว่า การดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนทำให้ผู้พิพากษามีอำนาจมากเกินไป อันก่อให้เกิดความมีอคติและการลำเอียงเพราะมักรู้สึกว่าได้ตนมีหน้าที่ในการปราบปราม ดังนั้นเพื่อเป็น

¹ สุรศักดิ์ ตรีรัตน์ตระกูล, “การชี้ตัวผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), น. 7.

² คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546) น. 44.

การตัดทอนอำนาจของผู้พิพากษาดังกล่าว³ จึงมีการพัฒนาระบบการดำเนินคดีจนกลายมาเป็นระบบกล่าวหา

2.1.2 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

ระบบกล่าวหา เป็นระบบที่มีขึ้นโดยประเทศฝรั่งเศสได้ปรับปรุงกระบวนการดำเนินคดีอาญาของตนโดยให้ความสำคัญต่อหลักสิทธิมนุษยชน และเพื่ออำนวย ความยุติธรรม ได้จัดให้มีการแยกภารกิจในการตรวจสอบข้อเท็จจริงออกเป็นสองขั้นตอน โดยให้มีการตรวจสอบความจริงโดยเจ้าพนักงานชั้นหนึ่งก่อน โดยเรียกองค์กรนี้ว่า “อัยการ” และเมื่อมีการตรวจสอบความจริงโดยเจ้าพนักงานแล้วหากปรากฏว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริง ก็จะยื่นฟ้องเพื่อให้ศาลทำการตรวจสอบความจริงต่อไปอีกชั้นหนึ่ง อันเป็นการทำให้ภารกิจของศาลหรือผู้พิพากษาคงเหลือเพียงการพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น ระบบกล่าวหา จึงเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันที่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกใช้ อันเป็นระบบที่มีขึ้นเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีในระบบไต่สวน ที่ทำให้ผู้ต้องหาไม่ฐานะตกเป็น “กรรมในคดี” เปลี่ยนฐานะมาเป็น “ประธานในคดี” (Process-subject) กล่าวคือในการดำเนินคดีตามระบบกล่าวหานี้ กฎหมายจะไม่มองว่าผู้ถูกกล่าวหา มีลักษณะเป็นเสมือนวัตถุแห่งการซักฟอกหรือกรรมในคดี แต่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นคนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการในวิธีพิจารณาและให้สิทธิต่างๆแก่ผู้ถูกกล่าวหาในอันที่จะสู้คดีโดยมีการแยกองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องคือพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ แยกต่างหากจากองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีคือศาล เพื่อให้การชี้ขาดข้อเท็จจริงในแต่ละขั้นตอน มีความเป็นอิสระออกจากกัน⁴

³ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549) น. 57.

⁴ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544) น. 29.

2.1.3 ระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย

ระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยแต่เดิมเป็นระบบการดำเนินคดีแบบระบบไต่สวนที่เรียกว่า “ระบบจารีตนครบาล” แต่เมื่อประเทศได้มีการพัฒนาจึงได้มีการปรับปรุงระบบการดำเนินคดีโดยคำนึงถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงให้มีการยกเลิกระบบการดำเนินคดีแบบจารีตนครบาล โดยพระราชบัญญัติยกเลิกวิธีพิจารณาจารีตนครบาล ร.ศ. 115 และให้ใช้การดำเนินคดีแบบ “ระบบกล่าวหา” แทนโดยประกาศใช้ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 ซึ่งหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญาตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 มีต้นแบบมาจากประเทศอังกฤษ ตามที่ท่าน ศาสตราจารย์ หยุต แสงอุทัย กล่าวว่าเอาแบบอย่างมาจากอังกฤษ และได้มีอิทธิพลตกทอดมาจนถึงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาปัจจุบัน⁵

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้มีพระบรมราชวินิจฉัยให้จัดทำประมวลกฎหมาย (Codification) ขึ้นในประเทศไทยและได้เริ่มมีการจัดทำประมวลกฎหมายต่างๆ โดยร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น แม้จะร่างเสร็จตั้งแต่ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่กว่าจะได้มีการประกาศใช้ก็ล่วงมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 และกำหนดให้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2548 เป็นต้นไป

การดำเนินคดีอาญาทั่วไปของไทยใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักในการดำเนินคดี โดยมาตรา 28 กำหนดให้ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา คือพนักงานอัยการและผู้เสียหาย และศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีได้ก็ต่อเมื่อมีการนำคดีที่ฟ้องนั้นไปให้ศาลพิจารณา จึงอาจกล่าวได้ว่าระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยดำเนินไปตาม “ระบบกล่าวหา” กล่าวคือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดค่านิยมขององค์กรที่ทำหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมไว้ดังนี้

⁵ หยุต แสงอุทัย “บันทึกเรื่องคำพิพากษาหมิ่นเกี่ยวกับฟ้องเคลือบคลุม”, บทบัณฑิตย เล่ม 12, น. 395 , 399 (พ.ศ.2482).

ในชั้นการสอบสวน มาตรา 2 (6) “พนักงานสอบสวน” หมายความว่าถึงเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง⁶

ในชั้นพนักงานอัยการ มาตรา 2 (5) “พนักงานอัยการ” หมายความว่าถึงเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้ โดยกำหนดให้พนักงานอัยการมีหน้าที่ตรวจดูสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนจัดทำมาแล้ว ทำความเห็นในการสั่งสำนวนคดีว่าให้สอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งคดีว่าจะฟ้องหรือไม่ฟ้อง⁷

ส่วนในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี ได้กำหนดให้มีองค์กรศาลทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษา โดยมีกฎหมายบัญญัติรับรองและคุ้มครองความเป็นอิสระของผู้พิพากษาไว้ โดยประมวลวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดคํานิยามไว้ใน มาตรา 2 (1) ศาล หมายความว่าถึงศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา และกำหนดให้มีหน้าที่ค้นหาความจริงในการพิจารณาคดีในชั้นศาล ซึ่งศาลจะดำเนินคดีได้ต่อเมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นคำฟ้องมา และศาลมีอำนาจหน้าที่ที่จะต้องพิจารณาดัดสันคดีความในคำฟ้องนั้นโดยจะตัดสินนอกคำฟ้องไม่ได้ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 192 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ห้ามมิให้พิพากษา หรือสั่งเกินคำขอหรือที่มีได้กล่าวในฟ้อง”⁸

จะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดหน้าที่ของแต่ละองค์กรไว้ โดยมีการกำหนดให้มีการแบ่งแยกองค์กรที่ทำหน้าที่จากกันคือ มีการกำหนดให้ในชั้นก่อนฟ้องเป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหาร ในการจัดให้มีพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาต่อศาลโดยที่ศาลไม่อาจเป็นผู้เริ่มต้นคดีได้เองอย่างในระบบไต่สวนที่กำเนิดจากระบบกฎหมายศาสนาคริสต์ แต่อาจมีเนื้อหาผิดจากระบบกล่าวหาหรือคลาดเคลื่อนไปในแง่ที่ว่าอัยการไทยมีหน้าที่ไปว่าความในศาลในกรณีที่ยื่นฟ้องแต่ไม่ได้รับผิดชอบในการสอบสวนหรือการรวบรวมพยานหลักฐาน เนื่องจากตามประมวลกฎหมายวิธี

⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121

⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143, มาตรา 144

⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 192

พิจารณาความอาญาของไทยได้แบ่งแยกกระบวนการสอบสวนอย่างหนึ่งกับการสั่งคดีว่าจะฟ้องหรือไม่ อีกอย่างหนึ่งในลักษณะที่แยกขาดจากกัน⁹

2.2 หลักการค้นหาความจริงในคดีอาญา

การที่ประเทศต่างๆในโลกได้เปลี่ยนระบบการดำเนินคดีจากระบบไต่สวนมาเป็นระบบ กล่าวหา แต่ในขั้นตอนของการค้นหาความจริงของคดีอาญาในชั้นศาล ในส่วนของบทบาทของ ศาลในการค้นหาความจริงนั้น เนื่องจากศาลต้องเป็นผู้ทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดี บทบาท ของศาลในระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ และระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง จึงต่างมีลักษณะในการ ดำเนินการพิจารณาคดีที่แตกต่างกันไปตามระบบกฎหมาย ดังต่อไปนี้

2.2.1 ระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ (Adversarial System)

ระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ เป็นระบบหนึ่งที่กำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการ ดำเนินคดีเพื่อค้นหาความจริง โดยลักษณะของการดำเนินคดี และบทบาทของศาลของระบบ ต่อสู้ระหว่างคู่ความ มีดังนี้

2.2.1.1 ลักษณะของระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ

การดำเนินคดีในระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ อยู่ภายใต้แนวความคิดที่ให้คู่ความทั้งสอง ฝ่ายคือระหว่างฝ่ายโจทก์ และฝ่ายจำเลย ซึ่งต่างเป็นเอกชนด้วยกันมาต่อสู้คดีกัน จึงมีรูปแบบการ ดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความทำนองเดียวกับคดีแพ่ง โดยต่างฝ่ายต่างนำ พยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่ตนเองกล่าวอ้าง

การพิจารณาคดีอาญาในระบบกฎหมายนี้ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเป็นนิติสัมพันธ์ 3 ฝ่ายได้แก่ : 1) ศาล (Trial Judge) ซึ่งเป็นผู้รักษากติกาในการพิจารณาคดีเพื่อให้เกิดความสมดุลย์

⁹ ชาตี ชัยเดชสุริยะ, ณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์, “ระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา: ข้อพิจารณาสำหรับการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย”, อัยการนิเทศ เล่ม 60 ฉ.1-4, (พ.ศ. 2541).น. 62

ระหว่างประโยชน์ของรัฐและสิทธิเสรีภาพของเอกชน¹⁰ 2) พนักงานอัยการ (prosecutor) และ 3) ทนายจำเลย (defense attorney)

ซึ่งระบบดังกล่าวมีกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบ Common Law เช่น ประเทศอังกฤษ และ ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

2.2.1.2 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในระบบการต่อสู้ระหว่างคู่ความ

ในประเทศที่ใช้ระบบ Common Law การค้นหาความจริงในคดีอาญาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) อันเป็นหลักการดั้งเดิมของประเทศอังกฤษ ซึ่งถือว่าประชาชนทุกคนมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เมื่อการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น จึงถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหายและมีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลได้ ทั้งนี้โดยไม่คำนึงว่าบุคคลผู้ฟ้องคดีนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่¹¹ หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนดังกล่าว ส่งผลต่อบทบาทของศาลในระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความที่ต้องวางเฉย (passive) โดยมีหน้าที่เพียงแต่ควบคุมกติกากการต่อสู้คดีให้ดำเนินไปอย่างชอบธรรม โดยมีคณะลูกขุนทำหน้าที่ในการชี้ขาดว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ หากคณะลูกขุนชี้ขาดว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้องจริง ศาลจะทำหน้าที่ปรับบทลงโทษว่าจะพิพากษาลงโทษจำเลยเท่าใด¹² โดยการค้นหาความจริงของศาลในระบบนี้แยกตามลักษณะการพิจารณาได้ 2 กรณี คือ ศาลที่มีลูกขุน กับศาลที่ไม่มีลูกขุน

1. ศาลที่มีลูกขุน (Crown court)

บทบาทของศาลในระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความในการพิจารณาคดีแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นทำคำวินิจฉัยและขั้นทำคำพิพากษา สำหรับขั้นทำคำวินิจฉัยกำหนดโทษว่าผิดหรือไม่นั้นจะกระทำโดยลูกขุนซึ่งต้องนั่งฟังการเสนอพยานของคู่ความโดยตลอดแล้ววินิจฉัยว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ การใช้ระบบลูกขุน เป็นการยอมรับว่าประชาชนทั่วไปสามารถที่จะตัดสินความได้จึงมีกฎเกณฑ์ในการนำพยานมาพิสูจน์โดยเคร่งครัดและมีบทตัดพยานที่เด็ดขาดเพื่อมิให้พยานที่มีลักษณะต้องห้ามเข้าสู่

¹⁰ Paul B. Weston, Kenneth M. Wells, Law Enforcement and Criminal Justice and Introduction, (California, Goodyear Publishing Company Inc, 1972), pp. 161, 179.

¹¹ คณิต ณ นคร , อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3, น. 60.

¹² ชชาติ ชัยเดชสุริยะ, ธรรมนูญฯ ฉบับใหม่ พ.ร.บ., อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 9, น. 61.

สำนวนความ¹³ สำหรับชั้นทำคำพิพากษาจะกระทำโดยผู้พิพากษาซึ่งดำรงตนเป็นกลางและวางเฉย กล่าวคือ ผู้พิพากษาจะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานอย่างเคร่งครัด¹⁴ เพื่อมิให้มีการเอารัดเอาเปรียบกันในการต่อสู้คดีในศาล ผู้พิพากษาไม่มีหน้าที่สืบพยานหลักฐานในการวินิจฉัยความจริงในคดี และไม่มีหน้าที่กำหนดประเด็นข้อกฎหมายที่ได้แย้งกันเพราะเป็นบทบาทของคู่ความในคดี กล่าวคือเป็นหน้าที่ของอัยการผู้เป็นโจทก์และทนายจำเลยจะดำเนินการเอง บทบาทของคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาจึงมีลักษณะเด่นชัดยิ่งกว่าบทบาทของศาล การดำเนินคดีอาญาในระบบนี้ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา โดยเชื่อกันว่าการจะพบความจริงแห่งคดีได้จะต้องให้คู่ความทั้งสองฝ่ายต่อสู้ชิงแข่งขันกัน¹⁵ โจทก์กับจำเลยในคดีจึงมีฐานะเท่าเทียมกันในการนำเสนอพยานหลักฐานเหมือนเช่นคดีแพ่ง

2. ศาลที่ไม่มีลูกขุน (Magistrates court)

บทบาทของศาลในระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความที่เป็นการพิจารณาความผิดที่มีโทษไม่รุนแรง หรือที่เรียกว่าการพิจารณาคดีโดยรวบรัดซึ่งโดยปกติแล้วเป็นการพิจารณาในศาลที่ไม่มีลูกขุน กระบวนการพิจารณาจะเป็นไปโดยรวบรัดการพิจารณากระทำโดยผู้พิพากษานายเดี่ยวนั่งพิจารณาจุดประสงค์เพื่อให้การพิจารณาเสร็จสิ้นไปโดยเร็วเพื่อความคล่องตัวในการปฏิบัติหน้าที่แต่ความรอบคอบในการพิจารณามีน้อยเนื่องจากผู้พิพากษามีความรับผิดชอบมากดังที่กล่าวมาแล้ว โอกาสของความไม่ถูกต้องย่อมเกิดขึ้นได้มากซึ่งเมื่อพิจารณาถึงการพิจารณาคดีเล็กน้อยๆในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common law จะกระทำในศาลแขวงเช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้พิพากษาจะเป็นผู้พิจารณาทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายไม่มีลูกขุนเนื่องจากปริมาณของคดีที่มาสู่ศาลแขวงมีจำนวนมาก กระบวนการพิจารณาในศาลแขวงจึงเป็นไปโดยรวบรัดเพื่อให้การพิจารณาเสร็จไปโดยรวดเร็ว ความละเอียดรอบคอบในการพิจารณาจึงมีน้อย ความไม่ถูกต้องย่อมมีทางเกิดขึ้นได้มาก แม้ว่าการพิจารณาจะไม่มีคณะลูกขุนแต่ผู้พิพากษาที่ปฏิบัติหน้าที่ในศาลแขวงเหล่านี้ส่วนใหญ่

¹³ จรัญ ภักดีธนากุล, "บทคัดพยานบอกเล่าในกฎหมายไทย", วารสารกฎหมาย, น. 1-2 (กย.-ตค. 2524).

¹⁴ John H. Langbein, *Comparative Criminal Procedure* Germany, New York; West Publishing Company, (1977), p. 29. footnote 94.

¹⁵ Gary Goodpaster, "on the Theory of American Adversary Criminal Trial", *The Journal of Criminal laws Criminology*, (1987), p. 12.

จะเป็นบุคคลธรรมดาที่ไม่ประกอบอาชีพในสาขากฎหมายอันไม่มีพื้นความรู้ทางกฎหมายเลย¹⁶ ซึ่งเป็นจารีตประเพณีแต่ดั้งเดิมของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common law โดยเฉพาะฉะนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาเหล่านี้ย่อมมีความบกพร่องเกิดขึ้นได้มากเป็นธรรมดา

สรุป เนื่องจากระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ มีลักษณะในการดำเนินคดีอาญาที่คู่ความทั้งสองฝ่ายคือฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยมาต่อสู้คดีกันโดยให้ต่างฝ่ายต่างนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่ตนเองกล่าวอ้างที่เน้นการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และกติกาย่างเคร่งครัด บทบาทของศาลในระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความจึงเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น

2.2.2 ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง (Examination System) หรือ (non Adversarial System)

ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง (Examination System) หรือ (non Adversarial System) เป็นอีกระบบหนึ่งที่กำหนดกระบวนการ และขั้นตอนในการค้นหาความจริงไว้ โดยมีการกำหนดลักษณะของระบบตรวจสอบข้อเท็จจริงในการดำเนินคดีและบทบาทของศาลผู้ตัดสินในการค้นหาความจริง ดังนี้

2.2.2.1 ลักษณะของระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง

การดำเนินคดีตามระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง เป็นระบบที่รัฐเป็นผู้ดำเนินการค้นหาความจริงในกรณีที่มีความผิดอาญาเกิดขึ้น โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจในการค้นหาความจริงในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง ส่วนศาลมีหน้าที่ในการตรวจสอบค้นหาความจริงโดยไม่วางเฉย (active role) เป็นการค้นหาความจริงแบบไม่ต้องต่อสู้กัน จึงมีลักษณะสำคัญ 2 ประการคือ¹⁷

1. องค์การในกระบวนการยุติธรรมทุกองค์กรต้องร่วมมือกันในการค้นหาความจริง¹⁸
2. ศาลเป็นผู้สืบพยาน ไม่ใช่ฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย โดยฝ่ายโจทก์และจำเลย เป็นเพียงผู้กระตุ้นให้มีการสืบพยานเท่านั้น และศาลต้องไม่วางเฉยในการสืบพยานดังที่เห็นในทางปฏิบัติ แต่ต้องกระตือรือร้นในการค้นหาความจริง

¹⁶ John H. Langbein, Comparative Criminal Procedure, Germany, New York: West Publishing Company, (1977), p. 20.

¹⁷ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น. 46.

¹⁸ ชชาติ ชัยเดชสุริยะ, ณัฐรุสา ฉัตรไพฑูรย์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 9, น. 56.

ซึ่งระบบดังกล่าวมีกลุ่มประเทศที่ใช้เช่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมนี ซึ่งอยู่ในระบบ Civil Law

2.2.2.2 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง

ในระบบ Civil Law การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีโดยรัฐ (State Procetion) ซึ่งถือว่าในคดีอาญารัฐเป็นผู้เสียหายเพราะรัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐ¹⁹ ซึ่งทั้งศาล อัยการ และตำรวจต่างเป็นเจ้าพนักงานแห่งรัฐและต่างกระทำในนามของรัฐ ทำให้มีหน้าที่ต้องกระตือรือร้นที่จะค้นหาความจริง โดยร่วมมือกันทุกฝ่าย โดยเฉพาะศาลจะวางเฉยไม่ได้ แต่จะต้องมีบทบาทสำคัญในการค้นหาให้ได้ความจริงเพราะศาลอยู่ในฐานะผู้ตรวจสอบตามลักษณะที่รัฐเป็นผู้ดำเนินการค้นหาความจริงในกรณีที่มีความผิดอาญาเกิดขึ้น หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐดังกล่าวส่งผลต่อบทบาทของศาลในระบบตรวจสอบข้อเท็จจริงอันเป็นระบบที่ใช้อยู่ในประเทศในภาคพื้นยุโรปซึ่งได้มีวิวัฒนาการเกิดขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 โดยนักกฎหมายในระบบ Civil Law เริ่มเห็นถึงความจำเป็นที่ศาลควรมีบทบาทในการซักถาม ริเริ่มการค้นหาความจริงได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องรอให้คู่ความร้องขอ หลักการดังกล่าวเป็นหลักที่ใช้มากในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมีแนวคิดให้ศาลซึ่งประกอบด้วยองค์คณะจำนวนไม่กี่คนจะวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงได้ถูกต้องตรงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ก็จำเป็นที่ศาลจะต้องมีอำนาจในการพิจารณาพยานหลักฐานค้นหาความจริงด้วยตัวศาลเอง ทั้งการพิจารณาจากพยานหลักฐานของทางฝ่ายโจทก์จำเลยและการเรียกพยานมาให้การต่อศาล เพื่อให้ได้ความตามความเป็นจริงว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร ซึ่งศาลจะเป็นผู้ซักถามพยานด้วยตัวศาลเองให้ได้ความจริงแทนที่จะเป็นแต่เพียงผู้นั่งฟังการเสนอพยานและซักถามพยานของฝ่ายโจทก์และจำเลย

ผู้พิพากษาในระบบกฎหมายของประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากระบบที่ใช้กฎหมาย Civil Law จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่โดยตรงในการค้นหาข้อเท็จจริงจากการสืบสวนพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงของการกระทำผิด คู่ความไม่ได้มีบทบาทหลักในการค้นหาความจริงเพราะระบบนี้มีเจตนารมณ์ที่จะค้นหาความจริงมิใช่ค้นหาความผิด²⁰ ระบบนี้จะเน้นหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการรับฟังพยานหลักฐานในการค้นหาความจริงโดยไม่จำต้องขึ้นกับความเชี่ยวชาญของคู่ความในการนำเสนอ

¹⁹ คณิต ฅ นคร."บทบาทของศาลในคดีอาญา." วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต 1 ฉบับ1, น. 51 (มกราคม-มีนาคม 2544).

²⁰ คณิต ฅ นคร." วิธีพิจารณาความอาญา: หลักกฎหมายกับการปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน." วารสารนิติศาสตร์ 15, น. 3 (กันยายน 2528).

พยานหลักฐานให้ประจักษ์ต่อศาลและไม่มีระเบียบกฎหมายเกณฑ์ในการรับฟังพยานหลักฐานมาก ผู้พิพากษามีอำนาจใช้ดุลยพินิจได้อย่างกว้างขวางและยืดหยุ่นได้มาก²¹

2.3 หลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี

วิธีการดำเนินคดีอาญาที่ได้นั้น ระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะต้องมีความสมดุลระหว่างมาตรการปราบปรามอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพ กับมาตรการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน²² ดังนั้น การให้ความเสมอภาคในการต่อสู้คดีแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยจึงเป็นมาตรการหนึ่งที่สำคัญ จึงมีการบัญญัติให้มีการคุ้มครองความเสมอภาคในการต่อสู้คดี ปรากฏอยู่ในมาตรฐานสากล อันเป็นมาตรฐานทั่วไปที่กำหนดให้มีการปฏิบัติเพื่อให้โอกาสพิสูจน์ความบริสุทธิ์หรือความผิดระหว่างกันได้อย่างเป็นธรรม

องค์การสหประชาชาติได้ให้การรับรองสิทธิมนุษยชนทางอาญาไว้เป็นมาตรฐานสากลโดยบัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) โดยต่อมามาตรฐานดังกล่าวได้รับการบัญญัติรับรองสิทธิของภูมิภาคต่างๆและองค์กรต่างๆของสิทธิมนุษยชน ได้แก่ The European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms 1950, The American Convention on Human Rights 1969 เป็นต้น

สาระสำคัญของมาตรฐานสากลในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษมีดังนี้

1. การจับกุมคุมขัง ตรวจค้นบุคคลจะกระทำโดยพลการไม่ได้
2. สิทธิได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมในระหว่างการดำเนินคดี และสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่
3. สิทธิได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมระหว่างถูกคุมขังหรือจำคุก

²¹ เข็มชัย ชุตินวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณการ, 2536), น. 2-3.

²² ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, รายงานวิจัยเรื่องสิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญาฉบับสมบูรณ์, เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2540: น.10.

4. กรณีการใช้อาวุธปืนต่อผู้ถูกจับกุม²³

โดยหลักความเสมอภาคเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมในระหว่าง การดำเนินคดี และสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ตามข้อ 2 กล่าวคือ กติการะหว่างประเทศว่า ด้วยสิทธิทางพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 14 ได้รับรองสิทธิของบุคคลทุกคนที่จะได้รับการ พิจารณาของศาลในคดีอาญาว่าในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับ หลักประกันขั้นต่ำอย่างเสมอภาคเต็มที่ ดังต่อไปนี้

(ก) สิทธิที่จะได้รับการแจ้งสภาพและข้อหาตลอดจนรายละเอียดแห่งความผิดที่ถูก กล่าวหาโดยพลัน ในภาษาที่บุคคลนั้นเข้าใจได้

(ข) สิทธิที่จะมีเวลาและความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดี และมีสิทธิ ติดต่อกับทนายความได้ตามความประสงค์ของตน

(ค) สิทธิได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้า

(ง) สิทธิได้รับการพิจารณาต่อหน้า และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือผ่านทางผู้ ช่วยเหลือทางกฎหมายตามที่ประสงค์²⁴

หลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดีจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ถูกกำหนดไว้ในมาตรฐานสากลที่ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 กำหนดไว้ใน ข้อ 14 วรรค 3 (ข) เกี่ยวกับสิทธิในการเตรียมผู้คดี ที่ได้กำหนดว่า “...ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งบุคคล ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำอย่างเสมอภาคเต็มที่ ดังต่อไปนี้ (ข) สิทธิที่จะมีเวลาและได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดีและติดต่อกับ ทนายความได้ตามความประสงค์ของตน...” อันเป็นหลักประกันขั้นต่ำที่ผู้ต้องหา หรือจำเลย สมควรได้รับความคุ้มครองซึ่งมีความสำคัญและความหมายดังนี้

2.3.1 ความสำคัญของหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี

สิทธิในความเสมอภาคหรือหลักความเสมอภาคเป็นหลักการพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพที่มี ความสำคัญมากที่สุดประการหนึ่ง ที่มีผลต่อมนุษยทุกคนในอันที่จะดำรงศักดิ์ศรีอยู่ในสังคม ได้ โดยหลักความเสมอนี้ถือเป็นหลักที่ควบคุมมิให้รัฐใช้อำนาจอย่างอำเภอใจ²⁵

²³ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, เพิ่งอ้าง, น.10.

²⁴ ณรงค์ ใจหาญและคณะ, เพิ่งอ้าง, น. 10-13.

ความเสมอภาคในการต่อสู้คดีจึงมีความสำคัญต่อคู่กรณีในการที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันในการดำเนินคดีอาญาเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง

2.3.2 ความหมายของหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี

หลักความเสมอภาค หรือที่เรียกว่า หลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย (Equality before the law) หมายความว่าองค์กรผู้ใช้อำนาจของรัฐทั้งหลายต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล²⁶

ความเสมอภาคในการต่อสู้คดี จึงอาจกล่าวได้ว่าหมายถึงหลักการที่บุคคลทุกคนที่อยู่ภายใต้กฎหมายมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำอย่างเสมอภาคเต็มที่ในอันที่จะเตรียมการต่อสู้คดีเพื่อที่จะพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของตน อันเป็นหลักการที่สำคัญอันเป็นการปกป้องสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา

2.4 แนวคิดในการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญา

แนวคิดในการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาเป็นหลักหนึ่งในการ ปกป้องคุ้มครองสิทธิของบุคคลผู้ตกอยู่ในฐานะผู้ต้องหาหรือจำเลย ให้ได้รับทราบพยานหลักฐานที่จะนำมาพิสูจน์ความผิดที่ถูกกล่าวหา ตามการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา โดยการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญามีทั้งการเปิดเผยก่อนมีการพิจารณาคดีและในระหว่างมีการพิจารณาคดี ซึ่งสิทธิดังกล่าวย่อมเป็นการประกันได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับความเสมอภาคในการต่อสู้คดี โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะทำความเข้าใจความหมายและวัตถุประสงค์ของการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนมีการพิจารณาคดีอาญา ตามมาตรฐานทั่วไป ดังนี้

²⁵ ภาคภูมิ โกะอินทร์, “หลักความเสมอภาคในระบบกฎหมายอาญาไทย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), น. 11.

²⁶ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, หลักการพื้นฐานของกฎหมายปกครอง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, 2538), น. 34-35.

2.4.1 ความหมายของการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญา

การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดีที่ผู้ต้องหา หรือจำเลยมีสิทธิได้รับทราบข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่กล่าวอ้างว่าเป็นความผิด ความหมายของการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามมาตรฐานทั่วไปดังนี้

การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญา โดยทั่วไปอาจกล่าวได้ว่า หมายถึงกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาคดีที่ใช้กันอยู่โดยคู่ความฝ่ายหนึ่งสามารถรับทราบข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานเกี่ยวกับคดีที่อยู่ในความครอบครองของอีกฝ่ายหนึ่งได้²⁷ ซึ่งบางครั้งเรียกว่า Pre-trial Discovery²⁸

การเปิดเผยข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณา (Discovery) เป็นถ้อยคำในกฎหมายมีความหมายว่าการหยั่งรู้ หรือการเปิดเผยเรื่องราวสาระของการกระทำหรือเอกสาร ซึ่งมีความสำคัญต่อการต่อสู้คดีของอีกฝ่ายหนึ่ง²⁹ และเป็นถ้อยคำที่ใช้ทั้งกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและอาญา

สำหรับการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาในชั้นพิจารณาศาลชั้นต้น เป็นการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือเรื่องราว พยานหลักฐานในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล ซึ่งเป็นการเปิดเผยต่อเนื่องจากในชั้นก่อนการพิจารณาเมื่อมีพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเข้ามา ทั้งนี้คงอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ในเรื่องการเปิดเผยหรือตรวจสอบพยานหลักฐานเช่นเดียวกับในชั้นก่อนการพิจารณา

2.4.2 วัตถุประสงค์ของการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญา

การดำเนินกระบวนการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญา จะเป็นไปในทิศทางอย่างไร วัตถุประสงค์ของการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาจะเป็นตัวกำหนดทิศทางการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญา เพื่อให้การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาดำเนินไปสมเจตนารมณ์ตาม

²⁷ Henry Cambell Black, Black's Law Dictionary, (St. Paul Minn: West Publishing Co., 1979), p. 419.

²⁸ Weston & Wells, Criminal Evidence for Police, pp. 313-321.

²⁹ โกศล โสภาคย์วิจิตร, พจนานุกรมกฎหมายอังกฤษ-ไทย , (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2525), น. 62.

ความมุ่งหมายของการบัญญัติกฎหมายตามมาตรฐานทั่วไป ซึ่งมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนพิจารณาดังนี้

ตามมาตรฐานทั่วไปได้กำหนดให้การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนพิจารณามีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อสนับสนุนให้มีการนำข้อเท็จจริง พยานหลักฐานที่สมบูรณ์ที่สุดมาแสดง
2. เพื่อลดโอกาสของความผิดพลาดอันจะเกิดจากพยานหลักฐานเท็จ
3. เพื่อขจัดร่องรอยของการดำเนินคดีที่ถือว่าเป็นการต่อสู้ (vestiges of trial by combat)

วัตถุประสงค์ของการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนพิจารณา ทั้งสามประการดังกล่าวนี้มีเป้าหมายอยู่ที่การค้นหาความจริง³⁰ให้ได้สมบูรณ์ที่สุด และการได้มาซึ่งความจริงนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการพิจารณาความอาญาที่สำคัญคือ รัฐจะต้องให้หลักประกันแก่จำเลยว่าจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (fair trial) ทั้งก่อนพิจารณาและในระหว่างพิจารณาคดีของศาล³¹

โดยที่รูปแบบของการดำเนินคดีอาญาในศาลของระบบ Common Law เช่นประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาถือถือการดำเนินคดีอาญาในระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ ซึ่งถือว่าอัยการเป็นคู่ความเท่าเทียมกับจำเลย และมีสิทธิในการเสนอพยานหลักฐานเท่าเทียมกัน ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะพนักงานอัยการอยู่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีกลไกในการแสวงหาพยานหลักฐานมากมาย แตกต่างกับจำเลยที่อยู่ในสภาพที่ด้อยกว่าทั้งฐานะและโอกาส แล้วยังไม่สามารถล่วงรู้พยานหลักฐานของฝ่ายอัยการได้ว่า พยานหลักฐานที่ฝ่ายอัยการจะใช้อ้างต่อศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดของเขามีประการใดและมีความถูกต้องแท้จริงเพียงใดทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีของฝ่ายจำเลยไม่ได้รับความเป็นธรรม และสิ่งหนึ่งที่ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอในระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความคือ การสร้างความประหลาดใจให้แก่จำเลยด้วยการนำพยานหลักฐานที่จำเลยไม่อาจคาดคิดมาก่อน หรือการจู่โจมทางพยานหลักฐาน อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อความเป็นธรรมในการต่อสู้คดีของจำเลยและเป็นอุปสรรคในการค้นหาความจริง

³⁰ Thomas J. Gardner, Criminal Evidence, Principle, Cases and Reading, 2nd Edition, St. Paul, West Publishing Company, 1988, p.10

³¹ Weston & Wells, Criminal Evidence for Police, p. 314.

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงได้มีการนำเอากระบวนการที่เรียกว่าการเปิดเผยข้อเท็จจริงก่อนพิจารณามาใช้ในคดีอาญา โดยชี้ให้เห็นถึงความบกพร่องของทฤษฎีที่ทำให้จำเลยตกอยู่ในสภาพด้อยกว่ารัฐ ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระเทือนต่อความเป็นธรรมในการต่อสู้คดีของจำเลย อันจะได้กล่าวถึงต่อไปในบทที่สาม

สำหรับการดำเนินคดีในประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law นั้น รูปแบบของการดำเนินคดีอาญาในศาลเป็นระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง ไม่มีลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความสองฝ่าย โดยถือว่าผู้เกี่ยวข้องในคดีทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษา อัยการ หรือทนาย ต่างมีหน้าที่ค้นหาความจริงในคดีอาญาทั้งสิ้น

ซึ่งมีแนวคิดในการเปิดเผยข้อเท็จจริงว่า กระบวนการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้มีการนำข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่สมบูรณ์ที่สุดมาแสดง อันเป็นการลดโอกาสที่จะเกิดข้อผิดพลาดและเป็นการลดบทบาทของคู่ความในการดำเนินคดีที่จะถือเป็นการต่อสู้คดีให้น้อยลง โดยให้สิทธิที่จะขอตรวจดูสำนวนการสอบสวนและพยานหลักฐานต่างๆ จากอัยการนั้น เป็นสิทธิของจำเลยโดยแท้ โดยอัยการมีหน้าที่ต้องเปิดเผยพยานหลักฐานทั้งหมดให้จำเลยทราบเมื่อจำเลยร้องขอภายหลังจากการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว เว้นแต่หากจำเลยร้องขอสำนวนการสอบสวนก่อนการสอบสวนเสร็จสิ้น จึงเป็นดุลยพินิจของพนักงานอัยการที่จะอนุญาตหรือไม่ก็ได้³²

การเปิดเผยข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาจะมีการเปิดโอกาสแก่จำเลยในการรับรู้พยานหลักฐานอย่างน้อยเพียงไร นั้น ขึ้นอยู่กับหลักการค้นหาความจริงในคดีอาญาที่เป็นแนวคิดพื้นฐานของแต่ละประเทศว่ามีลักษณะในการดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความที่ศาลเป็นผู้มีบทบาทในการพิจารณาคดีเป็นเพียงผู้ตัดสินจากพยานหลักฐานที่ได้มาโดยทางนำสืบของคู่ความ อันมีอยู่ในประเทศในระบบ Common law หรือเป็นการดำเนินคดีอาญาไปตามระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง ที่ศาลมีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริงได้ทั้งจากการพิจารณาพยานหลักฐานของคู่ความและการเรียกพยานมาสู่ศาลเอง อันมีอยู่ในประเทศที่ใช้ระบบ Civil law ซึ่งผลจากบทบาทของศาลในการใช้อำนาจค้นหาความจริงมีแตกต่างกันดังกล่าวก่อให้เกิดกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐาน โดยเฉพาะการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาในคดีอาญาที่แตกต่างกัน อันจะได้กล่าวถึงต่อไปในบทที่ 3 ที่จะนำการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาในคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ใช้กฎหมายตามระบบ Common law ที่มีการ

³² Jan Stepen, “บทเรียนจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของทวีปยุโรป,” แปลโดยประธาน วัฒนวาณิชย์, นิติศาสตร์ (ฉบับชุดเซย 2519), น. 154.

ดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ กับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาในคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนีที่ใช้กฎหมายตามระบบ Civil law ที่มีการดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง ให้เห็นถึงความแตกต่างในการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนพิจารณาในคดีอาญาในแต่ละระบบกฎหมาย